

**ALUEIDEN KESTÄVÄN KASVUN JA ELINVOIMAN TUKEMINEN -MÄÄRÄRAHAN
JAKAMINEN IMATRAN SEUDUN ÄKILLISEN RAKENNEMUUTOSTILANTEEN
HOITOON SEKÄ ITÄISEN SUOMEN KESTÄVÄN MATKAILUN KASVUOHJELMAAN****Tausta**Imatran seudun rakennemuutostilanne

Venäjän hyökkäyssodan suorat vaikutukset sekä sitä edeltänyt Covid-pandemia ovat heikentäneet merkittävästi Imatran seutukunnan ja Etelä-Karjalan maakunnan aluetaloutta. Vaikutukset ovat huomattavia metsäteollisuuden lisäksi myös konepajateollisuudessa, logistiikassa, matkailussa, kaupassa ja palveluissa. Äkillinen rakennemuutos on syventymässä, kun Imatran Stora Enson tehtailta vähenee 10.6.2024 päättyneiden muutosneuvottelujen perusteella noin 100 työpaikkaa. Elinvoiman heikentyminen näkyy alueella kasvaneena työttömyytenä, lisääntyneinä muutosneuvotteluina ja konkurssina sekä yritysten toiminnan lopettamisina.

Maakunnan työttömyysaste on jo pitkään pysytellyt koko maan keskiarvon yläpuolella. Maaliskuussa 2024 työttömien osuus työvoimasta oli 12,8 % (Imatran seutukunta 15,9 %, Lappeenrannan seutukunta 11,6 %, koko maa 10,7 %). Tällä hetkellä Imatran seutukunnan työttömyysaste on seutukuntien välisessä vertailussa toiseksi korkein.

Myös työvoiman kysyntä alueella on vähentynyt. Vuonna 2024 ilmoitettiin Lappeenrannan seudulla 52 % ja Imatran seudulla 29 % vähemmän uusia avoimia työpaikkoja kuin vuonna 2023.

Kymmenessä vuodessa, vuosien 2012–2022 välillä Etelä-Karjalan työpaikkamäärä pieneni 9 % eli noin 4 600 työpaikkaa. Suhteellinen vähennys on maakuntien toiseksi suurinta (koko maa +4 %). Erityisesti työpaikkoja on kadonnut kaupan (-23 %, noin 1 400 kpl), kuljetuksen ja varastoinnin (-25 %, noin 800 kpl) sekä teollisuuden (-9 %, noin 800 kpl) toimialoilta. Seutukunnittaiset erot ovat melko suuret vaikkakin samansuuntaiset: Lappeenrannan seudulta katosi 5 % työpaikoista, kun Imatran seudulla vastaava työpaikkojen kato oli vieläkin rajumpi eli 19 %.

Kuluvan vuoden alusta muutosneuvotteluesityksiä on maakunnassa annettu 92 kpl. Kaikki metsäteollisuuden isot yritykset ovat käyneet muutosneuvotteluja (osa viime vuoden puolella). Myös Imatran kolmanneksi suurin työllistäjä Ovako lomautti noin 500 työntekijää alkuvuonna. Annettujen muutosneuvotteluesitysten perusteella lomautuksia on tiedossa lisää muun muassa metsäteollisuudessa. Lisäksi Tulli suunnittelee siirtävänsä jopa 150 työpaikkaa pois kaakkoisrajalta.

Viime vuonna maakunnassa laitettiin vireille 56 konkurssia. Määrä on 12 % edellisvuotta suurempi. Seutukuntien välillä negatiivinen kehitys on erityisesti Imatran seutukuntaan painottuva: Lappeenrannan seudulla konkurssit vähenivät hieman (-9 %), kun taas Imatran seudulla suhteellinen kasvu oli voimakasta (+60 %). Eniten konkurssia laitettiin vireille muiden palvelujen sekä rakentamisen toimialoilla. Konkurssien myötä noin 220 henkilöä menetti työpaikkansa, joista Lappeenrannan seutukunta 185 henkilöä ja Imatran seutukunta 37 henkilöä.

Itäisen Suomen kestävä matkailun kasvuohjelma

Itäinen Suomi on ollut erityisen riippuvainen Venäjältä Suomeen suuntautuvasta matkailusta. Muiden matkailumarkkinoiden osuus on ollut vähäinen. Covid-pandemia, Venäjän hyökkäyssodan johdosta sulkeutunut itäraja, kustannusten nousu ja työvoimapula ovat johtaneet itäisen Suomen matkailu-yritykset erityisen vaikeaan asemaan. Kansainväliset markkinat ovat edelleen vain pieni osa alueen matkailukysynnästä.

Vuoden 2024 matkailualan toimialaraportissa todetaan, että Suomen itärajan maakunnat ovat kärsineet eniten ulkomaisten matkailijoiden puuttumisesta. Heikoiten matkailijoiden yöpymismäärät ovat kehittyneet Etelä-Karjalassa, jossa yöpymiset olivat vuonna 2023 noin 21 prosenttia alle vuoden 2019 tason. Ennen pandemiaa Etelä-Karjalassa venäläisten matkailijoiden yöpymiset muodostivat 75 prosenttia ulkomaisten matkailijoiden yöpymisistä. Lisäksi alueella vieraili paljon päiväkävijöitä Venäjältä. Myöskään Kymenlaakson, Etelä-Karjalan, Etelä-Savon ja Pohjois-Karjalan ulkomaisten matkailijoiden yöpymismäärät eivät ole palautuneet pandemiaa edeltäneeseen aikaan.

Imatran Seudun tilanteen tarkastelu äkillisten rakennemuutostilanteiden arviointikriteerien näkökulmasta

Äkillisellä rakennemuutoksella (ÄRM) tarkoitetaan tilannetta, jossa alueellisesti tai valtakunnallisesti merkittävä työnantaja tai toimiala irtisanoo suuren määrän työntekijöitä kerralla konkurssin tai laajan sopeuttamistoimenpiteen johdosta.

Toimintamallin soveltaminen perustuu kokonaisarvioon. Arvioinnissa otetaan huomioon paitsi kokonaistilanteen absoluuttinen ja suhteellinen merkitys kyseessä olevalle alueelle, myös sen kansalliset vaikutukset.

Kriteerit:

- Kyseessä on elinkeinoelämän rakenteiden äkillinen muutos ja uhkaava aluetalouden kriisi, ei yleisen suhdannetilanteen aiheuttama useille aloille kohdentuva työpaikkamenetys.
- Työpaikkamenetysten kokonaismäärä yrityksessä ja koko tuotantoketjussa/-klusterissa on yhteensä useita satoja ja työpaikkavähennys on alueellisesti kriittinen (suhteellinen merkitys).
- Alueella on jatkuvan elinkeinorakenteen kehittämisen tuloksena uudistumispotentiaalia.
- Valtioneuvoston lisätoimilla ja -rahoituksella voidaan arvioida olevan oleellinen merkitys uudelleentyöllistymisen (myös alueellinen liikkuvuus huomioiden) sekä uuden yritystoiminnan ja työpaikkojen luomisessa

Sekä Imatran seutukunta että laajemmin koko Etelä-Karjalan maakunta täyttää yllä mainitut kriteerit. Vaikka Imatran seutukunta on laajimmin kärsinyt äkillisen rakennemuutoksen seurauksista, voidaan koko Etelä-Karjala nähdä äkillisen rakennemuutoksen alueena erityisesti metsäteollisuuden rakennemuutoksen ja Venäjän

rajan sulkeutumisen koko alueelle säteilevien haittojen vuoksi. Kyseessä voidaan siis katsoa olevan elinkeinoelämän rakenteiden äkillinen muutos ja uhkaava aluetalouden kriisi.

Negatiivisesta kehityksestä huolimatta alueella nähdään uudistumispotentiaalia. Potentiaalia on erityisesti energia- ja ympäristötekniikan, bio- ja kiertotalouden, metallialan ja tekoälyn teemoissa. Alueella on tällä hetkellä konkreettisia merkittäviä yritysinvestointiaikeita ainakin neljällä yrityksellä. Toteutuessaan investointien arvo olisi yli 20 miljoonaa euroa. Lisäksi ELY-keskuksessa on käsittelyssä muita pienempiä pk-yritysten kehittämis- ja investointitoimia sisältäviä hakemuksia 16 kpl, joissa on haettu avustusta yhteensä noin 2 miljoonaa euroa.

Alueella on käynnistetty tilanteen edellyttämät toimet. Työ- ja elinkeinoministeriö myönsi Imatralla 100 000 euroa alueiden kestävä kasvun ja elinvoiman tukeminen määrärahaa paikallisen äkillisen rakennemuutoksen hoitamiseksi joulukuussa 2023. Tilanteen edelleen syventyessä Kymenlaakson elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskuksen johdolla on kokoontunut laaja Imatran seudun rakennemuutosryhmä. Sidosryhmätahot ovat ELY-keskuksen koordinoimina yhdessä valmistelleet toimintasuunnitelman tilanteeseen vastaamiseksi. Työ- ja elinkeinoministeriö vastaanotti hakemuksen kesäkuussa 2024.

Itäisen Suomen kestävä matkailun kasvuohjelma

Itäisen Suomen kestävä matkailun kasvuohjelma muodostuu Visit Finlandin sekä itäisen Suomen alueiden kestävä matkailua edistävästä hankkeista. Tällä alueiden kestävä kasvun ja elinvoiman tukeminen –määrärahalla toteutetaan hanke, joka painottuu itäisen Suomen matkailun kansainväliseen myyntityöntekemiseen, markkinoinnin ja kilpailukykyyn parantamiseen ja sen panostukset keskittyvät kansainvälisen myyntipotentialin omaavista itäisen Suomen kärkiyrityksistä muodostuvan verkoston kanssa tehtävään työhön. Hankkeen toteuttaa Visit Finland.

Itäisen Suomen kestävä matkailun kasvuohjelma painottuu Visit Finlandin vahvuuksiin kansainvälisen kasvun edistäjänä ja täydentää osaltaan alueellisten hankkeiden ja alueorganisaatioiden kansainvälisen kasvun ponnisteluja yhteisen päämäärän saavuttamiseksi. Edellytyksenä Visit Finlandin hankkeen toteutumiselle on itäisen Suomen maakuntien sitoutuminen hankkeen onnistuneen toimeenpanon edellyttämiin alueellisiin toimiin. Visit Finlandin toimien vastinpariksi tarvitaan alueiden ja niiden kärkiyritysten sitoutumista ja pitkäjänteistä panostamista toimenpiteisiin. Itäisen Suomen alueen toimijoiden yhteisellä hankekokonaisuus tukee Visit Finlandin hankkeessa tehtäviä toimia.

Matkailun kasvuohjelmakokonaisuus on osa hallitusohjelman mukaista itäisen Suomen ohjelmaa, jossa yhtenä tavoitteena on esittää toimia, joilla lisätään alueen kestävä matkailun vetovoimaa. Itäisen Suomen ohjelman valmistelussa sekä kestävä matkailun kasvuohjelmassa ovat mukana Kymenlaakson-, Etelä-Karjalan-, Pohjois-Karjalan-, Etelä-Savon-, Pohjois-Savon sekä Kainuun maakuntaliitto. Matkailuun panostamalla on mahdollista saada itäisen Suomen alueelle uutta kilpailukykyä, lisätä

alueen elinvoimaa, vetovoimaa ja pitovoimaa myös asukkaille ja investoinneille työpaikkojen ja palveluiden kautta. Alueelle on tullut jo uusia avauksia ja potentiaalia uusille markkinoille löytyy. Alkusysäyksen itäisen Suomen matkailun elpymiseen antoi itäisen Suomen kehittämissuunnitelman mukaisesti 2023-2024 toteutettu matkailun elpymisen toimenpidekokonaisuus, johon tämä uusi suunnitelma pohjautuu.

Momentin 32.30.40 määrärahat

Momentilla 32.30.40 (Alueiden kestävän kasvun ja elinvoiman tukeminen, siirtomääräraha 3 v) on jakamatta vuoden 2022 määrärahoja yhteensä enintään 7 674 000 euroa äkillisten rakennemuutostilanteiden hoitamiseen.

Esitys määrärahan jaoksi

Rakennemuutostilanteessa erilaisilla kohdennetuilla ja tilanteen mukaan mitoitetuilla työllisyys-, elinkeino- ja aluekehitystoimenpiteillä sekä muilla vastaavilla toimilla pyritään estämään aluetalouden taantuminen. Toimenpiteillä edistetään uusien työpaikkojen syntymistä, vanhojen uudistumista ja huolehditaan työntekijöiden mahdollisimman nopeasta uudelleentyöllistymisestä.

Lähtökohtana rakennemuutosten hallinnassa on alueen omien toimijoiden vastuu. Alueen hyvä valmistautuminen ja varautuminen lisäävät sen omien ja valtion panostusten vaikuttavuutta äkillisen ja jatkuvan rakennemuutoksen tilanteessa. Valtioneuvoston lisätoimilla ja -rahoituksella voidaan arvioida olevan oleellinen merkitys uudelleentyöllistymisen sekä uuden yritystoiminnan ja työpaikkojen syntymisessä.

Imatran seutukunnan rakennemuutostilanne

Päätöksellä esitetään jaettavaksi momentin 32.30.40 (Alueiden kestävän kasvun ja elinvoiman tukeminen, siirtomääräraha 3 v) vuoden 2022 talousarvion määrärahaa 2 000 000 euroa Imatran seudun äkillisen rakennemuutostilanteen hoitamiseen. Rahoitus kohdennettaisiin Etelä-Karjalan liitolle.

Lisäksi erillisellä päätöksellä osoitetaan Hämeen ELY-keskukselle 2 000 000 euroa EAKR:n yritystukivaltuutta kohdenettavaksi erityisesti energia- ja ympäristöteknologian, bio- ja kiertotalouden, metallialan ja tekoälyyn liittyvien hankkeiden edistämiseen.

Jaettava rahoitus on tarkoitettu kokonaisuudessaan elinvoiman vahvistamiseksi Imatran seutukunnassa ja sen lähialueilla, hakemuksessa (VN/17687/2024-SAAP-1) esitettyjen toimien toteuttamiseksi sekä ÄRM-toimenpiteiden vaikuttavuuden seurantaan.

Itäisen Suomen kestävän matkailun kasvuohjelma

Päätöksellä esitetään jaettavaksi momentin 32.30.40 (Alueiden kestävän kasvun ja elinvoiman tukeminen, siirtomääräraha 3 v) vuoden 2022 talousarvion määrärahaa 3 000 000 euroa Visit Finlandin toteuttamaan itäisen Suomen kestävän matkailun kasvuohjelmaan. Rahoitus kohdennettaisiin Etelä-Savon maakuntaliitolle.